

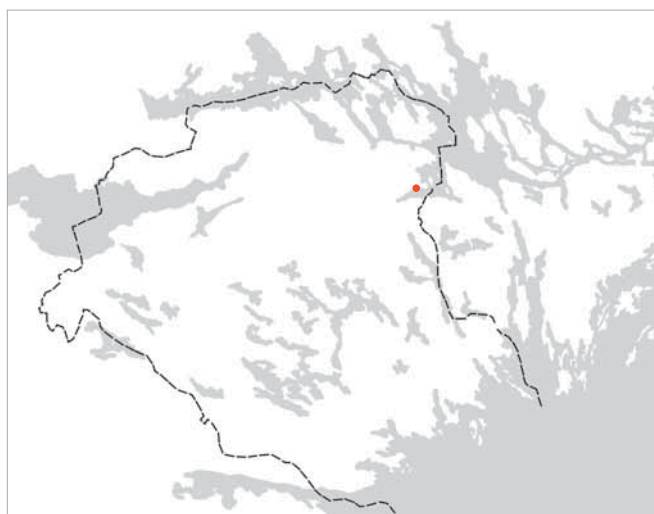
Arkeologisk förundersökning

Pax Mariae

Medeltid

Mariefred 17:1, Kvarteren Munken 3 & 7, Mariefred, Kärnbo socken,
Strängnäs kommun, Södermanlands län.

Patrik Gustafsson

Arkeologisk förundersökning

Pax Mariae

Medeltid

Mariefred 17:1, Kvarteren Munken 3 & 7, Mariefred, Kärnbo socken,
Strängnäs kommun, Södermanlands län.

Patrik Gustafsson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2006

© 2006 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@kuf.dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Patrik Gustafsson
Omslagsbild: Södermanlands län. Utredningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350.

Nyköping 2006

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte och metod 6

Syfte

Metod

Landskap 6

Natur

Kultur

Resultat Kv Munken 3 6

Inledning

Mariefreds kyrkas jordkällare

Befintlig källare, Klostergatan 2

Schakt 1

Schakt 2

Resultat Kv Munken 7 10

Inledning

Resultat

Utvärdering 12

Sammanfattning 12

Referenser 12

Muntliga uppgifter

Arkiv

Administrativa uppgifter 13

Bilagor 14

1. Anläggningsbeskrivningar

2. Fyndregister

3. Digitala Fastighetskartan (GSD) med fornlämningar (FMIS) och område för arkeologisk förundersökning utmarkerat. Skala 1:10 000

4. Schakt och situationsplan. Skala 1:200

5. Plan över klostermurar (A3 & A4) inom Kv munken 7, Klostergatan 2 i Mariefred. Skala 1:40

6. Plan och profil över schakt 2, Kv munken 3, södra kyrkbacken, Mariefred. Skala 1:40

7. Klosterplan. Skala 1:500

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sektor arkeologi vid Sörmlands museum har under perioden 040427-040428 efter beslut av länsstyrelsen i Södermanlands län utfört en arkeologisk förundersökning inom fornlämning Mariefred 17:1 (tidigare RAÄ17). Den yta inom fornlämningen som berördes var belägen inom och runt område för omgestaltning och tillgängliggörande av södra vapenhuset till Mariefreds kyrka inom kvarteret Munken 3, Mariefred, Kärnbo socken, Strängnäs kommun i Södermanlands län (se figur 1 & 2 samt bilaga 3).

Vidare har sektor arkeologi under en dag, 2004-05-19, utfört en arkeologisk förundersökning i form av en dokumentation av murar som påträffats vid upprensning av en trädgårdsterrass. Området för dokumentationen ligger inom fornlämning Mariefred 17:1, kvarteret Munken 7, Mariefred, Strängnäs kommun, Södermanlands län (se figur 1 & 2 samt bilaga 3).

Mariefreds församling avser att handikappanpassa och tillgängliggöra entrén vid södra vapenhuset till Mariefreds kyrka. AQ-Arkitekter, Björn Norman, tog 1999 fram en skiss på hur en handikappanpassning skulle kunna utföras exteriört. År 2000 fick sektor arkeologi vid Sörmlands museum en förfrågan om undersökningsplan från länsstyrelsen i Södermanlands län (1st dnr 431-3794-2000, datum 2003-07-01). Församlingen valde dock därefter att skrinlägga sina planer. Under hösten 2003 aktualiserades ärendet ånyo, varvid en ny undersökningsplan och kostnadsberäkning formulerades, varefter den arkeologiska förundersökningen genomfördes under våren 2004.

Vid tidigare undersökningar av klosterlämningar i Mariefred har det konstaterats att klosterområdets norra delar var dåligt kända. Detta skall ses i förhållande till det förmodade klosterområdets sydvästra del och de tidigare utförda arkeologiska undersökningarna inom kvarteret Källaren. Förutom den norra delen kan även den östra och de centrala delarna anses som dåligt kända. Förmodligen täcker den södra kyrkbacken stora delar av klosterområdet.

Vid ett samråd på plats mellan länsstyrelsen i Södermanlands län, Församlingen i Mariefred, AQ-Arkitekter och Sörmlands museum diskuterades det om vilka ytor som skulle vara föremål för en arkeologisk förundersökning. Anledningen till detta var att förändringar hade skett under årens lopp i fråga om omgestaltningsförslagen.

I början skulle tre ytor undersökas. Efter samrådet enades man om att två ytor var aktuella för undersökning, en strax öster om det södra vapenhusets trappa och en söder om vapenhuset. Det var endast på dessa två ställen som framtida markinslag skulle komma att ske.

Det södra schaktet syftade dessutom till att fånga upp kortändan till den jordkällare som hör till kyrkan (se bilaga 4).

I samband med rensning av en trädgårdsterrass inför en altanbyggnation tillhörande fastigheten Klostergatan 2, kvarteret Munken 7 i Mariefred påträffade fastighetsägaren murrester. Ägaren till fastigheten meddelade länsstyrelsen i Södermanlands län om dessa murrester, varvid länsstyrelsen besiktigade tomten och konstaterade att flera murar framträtt inom en yta om cirka 10 x 3 meter. Murarna härrör sannolikt från Mariefreds kartusianerkloster (1st dnr 431-4487-2004, datum 2004-05-05).

Enligt länsstyrelsens beslut skulle resultaten från murdokumentationen ingå i rapporten för den arkeologiska förundersökningen av den södra kyrkbacken, det vill säga föreliggande rapport.

Beslut i ärendet gällande den arkeologiska förundersökningen av den södra kyrkbacken till Mariefreds kyrka är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen m. m. (1st dnr. 431-3794-2000). Kostnadsansvarig var Mariefreds församling.

Beslut i ärendet gällande dokumentationen av murar inom Kvarteret Munken 7 är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen m. m. (1st dnr 431-4487-2004). Kostnadsansvarig var Kjell-Åke Nilsson.

Projektledare för förundersökningen inom kvarteret Munken 3 samt fält- och rapportansvarig var arkeolog Patrik Gustafsson, Sörmlands museum. I fält deltog även arkeolog Björn Pettersson, Sörmlands museum. Dokumentationen av murarna inom kvarteret Munken 7 utfördes av arkeolog Patrik Gustafsson, Sörmlands museum.

Tidigare undersökningar

Den arkeologiska förundersökningen har föregåtts av ett antal arkeologiska insatser i anslutning till det nu aktuella undersökningsområdet. Under 1900-talet första hälft gjordes olika observationer om klostermurar (Jörpeland-Beranius, L. 1993, s. 9. aa).

Under åren 1987 och 1988 utfördes den första större arkeologiska undersökningen av klosterområdet. Undersökande institution var UV-Stockholm. Den arkeologiska förundersökningen utfördes med anledning av att Gripsholms värdshus skulle genomgå en omfattande ombyggnation. Flera sammanhängande murkomplex tillhörande själva klosteranläggningen samt syllstensrader tillhörande mindre byggnader påträffades. Till det dokumenterades sju mer eller mindre fragmentariska murrester, ett kvadratisk rum och en befintlig källare, idag belägen i anslutning till värds-

huset. Genom en dendrodatering av en underliggande rustbädd till stengrunderna kunde lämningarna dateras till tiden efter åren 1507-1509. Man vet att klosterkyrkan stod färdig år 1504 och förmodligen stod klostrets begränsningsmur färdig år 1514 (Beronius-Jörpeland, L. 1993). Efter denna undersökning har endast mindre schaktkontroller genomförts. Hösten år 1998 genomfördes just en sådan kontroll av UV-mitt längs med Klostergatan. Vid det arbetet påträffades två murrester som förmodligen härrör från klostret (Lindh, M. 1999).

Syfte och metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att, inom det av länsstyrelsens angivna undersökningsområdet, fastställa omfattning, karaktär, innehåll, datering, bevarandegrad och vetenskaplig potential för Mariefred 17:1 inom kvarteret Munken 3.

Syftet med dokumentationen av murarna inom kvarteret Munken 7 var att inom undersökningsområdet kartlägga murarnas karaktär, omfattning, datering och att sätta aktuellt område i samband med tidigare utförda undersökningar inom klosterområdet. Murarna skulle efter dokumentationen återtäckas av fastighetsägaren.

Metod

Förundersökningen inleddes med att två sökschakt öppnades med hjälp av grävmaskin inom undersökningsområdet. Därutöver handgrävdes och rensades schakt och påträffade konstruktioner. Placeringen av schakten utgick från de tidigare samråden.

Samtliga sökschakt, anläggningar och konstruktioner mättes in manuellt i plan. Inmätningarna har använts för att framställa digitala plan- och översiktskartor relaterade till Digitala Fatstighetskartan (GSD). Höjdmätning har skett utifrån en höjdfix, placerad på det översta trappsteget till kyrktrappan till det södra vapenhuset. Höjdfixen motsvarar 10 meter över havet (RH70). Påträffade konstruktioner, murar etc har dokumenterats i plan och profil. Fotodokumentation med digitalkamera genomfördes genomgående under den arkeologiska förundersökningen.

Landskap

Natur

Undersökningsområdet är beläget inom den södra kyrkbacken till Mariefredskyrka. Miljön utgörs av en parkliknande sydvänd sluttning till den kulle på vilken kyrkan är belägen. Kyrkbacken begränsas i söder av Klostergatan och i väster av Kyrkplan och Kyrko-

gatan. Direkt norr om kyrkan stupar en relativt brant bergvägg ned mot kvarteret Munken 5 och i öster återfinns också en relativt kraftig nivåskillnad mot Kvarteret Munken 6 & 7 samt Strandvägen. Förundersökningsområdet vid Södra kyrkbacken inom kvarteret Munken 3 är beläget på höjder mellan cirka 7 och 9 meter över havet. De påträffade murarna inom kvarteret Munken 7 är beläget på höjder runt 5-6 meter över havet.

Kultur

Undersökningsområdet är beläget i en rik kulturhistorisk miljö som utgörs av Mariefreds stadsområde (Mariefred 21:1). Den övergripande fornlämningsmiljön karakteriseras framförallt av det senmedeltida kartusianerklostret (Mariefred 17:1), Pax Mariae, som grundades av tyska munkar från klostret Marienehe utanför Rostock. Sten Sture den äldre och hans maka Ingeborg Åkesson Tott, som sedermera även lät begrava sig i klostret, donerade Gripsholm till kartusianermunkarna år 1498 (Westlund, P. O. 1948, s. 6; Clemedson, C-J. 1989, s. 26f). Klosterkyrkan invigdes 1504, men redan 1526 drog kronan (Gustav Vasa) in klostret. Byggnadsmaterial till Gripsholm hämtades från klostret under 1530-talet (Westlund, P. O. 1948, s. 6 f). Det finns teorier om att det möjligen kan ha funnits en äldre gård (kallad Gammelgården) på platsen för klostret innan det anlades (Westlund, P. O. 1948, s. 14).

Mariefred stad får stadsrättigheter år 1605 och Mariefreds kyrka byggdes under åren 1621-1624 på initiativ av Drottning Kristina. Möjligen utnyttjade man murar från klostret som byggnadsmaterialet till kyrkan (Schnell, I. 1970, s. 56).

Resultat Kv Munken 3

Inledning

Initialt mättes kyrkans jordkällare upp invändigt för att få en uppfattning om hur långt in i kyrkbacken den sträckte sig. Vidare besiktigades en källare till ett befintligt hus. Källarens storlek uppskattades och dokumenterades skissartat i plan. Källaren är belägen vid Klostergatan 2, som till delar kan sägas ingå i södra kyrkbacken.

Därefter öppnades schakt 1 och 2 med grävmaskin. Schakt 1 förlades cirka 4 meter öster om trappan till det södra vapenhuset och grävdes ned till ett djup om cirka en meter. Schakt 2 öppnades i det område där jordkällarens förmodade bakre kortsida skulle finnas, det vill säga cirka 10 meter söder om södra vapenhuset. Schakt 2 grävdes ned till det djup, där det gick att avgöra var källarens bakre kortvägg fanns, hur källarens tak förhöll sig till dagens markyta samt till den nivå där klostermurar framkom.

Figur 2. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Strängnäs 10H SO med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Mariefreds kyrkas jordkällare

Källaringången är belägen cirka 15 meter sydöst om södra vapenhusets ingång och rummet har en öst-västlig orientering (se bilaga 4). Jordkällarens inre storlek uppmättes till cirka 7,2 x 4,5 meter. Väggarna uppskattades vara upp till cirka en meter tjocka. Väggarnas var uppbyggda av kallmurade stenar (cirka 0,50-0,70 meter stora), dock fogade med cement i efterhand.

Delar av långväggarnas övre del avvek i byggteknik i förhållande till dess nedre delar, varvid ett tydligt skilje kunde ses. Den övre delen utgjordes av mindre tuktade stenar, medan den nedre delen utgjordes av större och till övervägande del kallmurad natursten. Skiljet återfanns cirka en meter upp från golvet. Denna del av källaren gav ett ålderdomligt intryck och kan mycket väl tillhöra klosterfasen eller åtminstone från tiden när Mariefreds kyrka byggdes.

Taket var valvbyggt av tuktad sten (flera tydliga borrhål i stenar noterades från insidan av källartaket). På källargolvet återfanns ett fragment av en kolonnbas i sandsten, en kalkstensplatta samt ett bultat stenklott som förmodligen påträffats vid olika tiders markarbeten i kyrkbacken. Föremålen/konstruktionsdetaljerna härrör sannolikt från klostret. Föremålen i källaren samlades inte in (se figur 3).

Befintlig källare, Klostergatan 2

I samband med den aktuella förundersökningen uppkom ett tillfälle att besöka en källare tillhörande fastigheten i kvarteret Munken 7, Klostergatan 2 (se bilaga 4). Källarplanet uppmättes manuellt genom stegning, varför den presenterade planen över källaren inte skall ses som exakt. Det fanns inget ljus vid besökstillfället,

något som försvårade uppmätningen avsevärt. Källaren var känd sedan tidigare och har fotograferats av Ivar Schnell (se Schnell, I. 1970, s. 28).

Det större rummet i källarplanet utgjordes av en källare uppbyggd av natursten med valvtak, cirka 2,5 x 4 meter stor. Ingången var från öster. Söder därom och parallellt med rummet, angränsade två små rum i fil samt ett förmodat trapphus, cirka 1 x 1,5 meter stort. Trapphuset gick in i södra kyrkbacken. Trappan slutade tvärt och gången befanns vara igenmurad. De två små rummen var cirka 2 x 2 och 2 x 3 meter stora. Väggarna och taken var uppbyggda med tegel i munkförband och hade valvtak i tegel. Källarplanet har med stor sannolikhet tillhört det medeltida klostret.

Schakt 1

Schakt 1 togs upp med hjälp av en traktorgrävare, med en cirka 1,5 meter bred planskopa. Schaktet var cirka 1,8x2,0 meter stort och hade ett djup om cirka 0,30 meter (se bilaga 4).

Stratigrafin utgjordes av ett cirka 0,10 meter tjockt lager med grus och förnaskikt (grusgång och gräsmatta), sedan vidtog grusblandad jord med inslag av tegelfragment och enstaka ben, därunder vidtog berg i dagen. Lagret ovanför berget tolkades som ett sentida påfört utfyllnadslager.

Inget av antikvariskt intresse framkom vid den arkeologiska förundersökningen i schakt 1.

Schakt 2

Schakt 2 togs upp med hjälp av en traktorgrävare, med en cirka 1,5 meter bred planskopa. Schaktet var cirka

Figur 3. I jordkällaren till Mariefreds kyrka återfanns flera konstruktionsdetaljer som förmodligen kommer från klostret, bland annat denna kolonnbas. Foto: Patrik Gustafsson 2004, Sörmlands museum.

1,5-2,0 x 8,5 meter stort och cirka 1-1,4 meter djupt (se bilaga 4 & 6).

Stratigrafin utgjordes av ett cirka 0,20 meter tjockt lager med grus och förnaskikt (grusgång och gräsmatta). Därefter vidtog ett påfört utfyllnadslager, upp till cirka 0,70 meter tjockt, vilket innehöll rikligt med djurben och tegel, enstaka kalk- och sandstensplattor samt enstaka människoben förekom också. Några av föremålen samlades in och förvaras på Sörmlands museum (F3-F4). Sandstensplattorna förvaras i Mariefreds kyrka.

Lagret täckte en betongkappa med en mindre fastbulvad järnplatta på betongkappans topp (se figur 4 och bilaga 5). Betongen hade lagts ovanpå jordkällarens valvtak som konstruerats sekundärt under 1900-talet. Delar av det underliggande valvtaket av tuktad sten skyntade fram under betongkappan. Därmed hade det sydvästra hörnet av jordkällaren påträffats. Resten av källarens kortsida återfinns således under den nuva-

rande stentrappan som leder upp till södra kyrkplanen. Större delen av schaktet upptogs av cementtaket samt den nedgrävning som gjordes i samband med att taket byggdes.

I den södra delen av schaktet återfanns ett lager som inte var påverkat av det arbete som utfördes vid konstruerandet av källarens tak.

I den södra delen i schakt 2 och invid jorkällaren påträffades en murrest (A1), vilken kan utgöra en förlängning av jordkällarens södra långvägg (se figur 4 och bilaga 4 och 6). Murens topp rensades fram, men inte dess botten. Muren var orienterad i öst-västlig riktning och löpte tvärs över schaktet. Den påträffade muren var cirka 0,70 meter bred. Höjden på murens topp låg på cirka +6,24 meter över havet. Den synliga delen av muren var murad med kalkbruk som ställvis innehöll tegelflis. Intressant nog fortsätter muren vidare åt väster och utgör förmodligen en del av en större struktur eller

Figur 4. Schakt 2, kvarteret Munken 3. I förgrunden syns A2, en syllstensrad. Mellan den och strax framför jordkällarens betongkappa återfinns A1, en murrest täkt med kalkbruk. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson 2004, Sörmlands museum.

konstruktion. Muren täcktes av ett raseringslager som innehöll rikligt med tegelflis, kalbruk, ben och tegel, bland annat profiltegel och taktegel (se figur 5). Delar av fyndmaterialet samlades in och förvaras på Sörmlands museum (F1-F2). Inga avsatta kulturlager eller golvytor påträffades. Muren vilade på sandig morän.

Cirka en meter söder om muren framkom en stensyllsrad av minst fyra stenar (A2). Syllstensraden var orienterad i öst-västlig riktning (se figur 4 och bilaga 4 och 6). Stenarna utgjordes av natursten och var cirka 0,30 meter stora. Syllstensraden var cirka 0,30 meter bred. Cirka en meter av stenraden var synlig i schaktet. Höjden på stensyllens topp låg cirka +6,40 och stenarna vilade på samma nivå och lager som muren (A1) var nedgrävd i, på cirka +6,20 meter över havet. Eftersom stenarna ligger på ungefär samma nivå som muren bör de vara samtida. Dessa syllstenar kan tillhöra resterna av en byggnad som förmodligen tillhört klostret, då inga byggnader från 1600-talet och framåt funnits i den södra kyrkbacken. Inga avsatta kulturlager eller golvytor påträffades. Syllstensraden vilade på sandig morän.

Resultat Kv Munken 7

Inledning

En privatperson utförde vissa smärre grävningsarbeten i sin trädgård inför anläggandet av en altan på en befintlig trädgårdsterrass. Den framtagna ytan omfattade en cirka 9 x 3,25 meter stor yta inom vilken det påträffades flera murar. Terrassen inom vilken flera murar påträffades

ligger dikt an mot södra kyrkbacken i en brant östsluttning och direkt norr om ett hus med befintlig källare med medeltida ursprung (se ovan samt figur 6 & 7 och bilagorna 4 & 5).

Resultat

I samband med upprensningen av en äldre igenvuxen och igenfylld trädgårdsterrass, avlägsnades ett cirka 0,10-0,40 meter tjockt jordlager. Initialt rensades och borstades murarna något för att underlätta dokumentationen. I östra delen till den upprensade ytan återfanns en stensatt (betongsten) kant som markerade begränsningen för den äldre trädgårdsterrassen. Inom den upprensade ytan tillhörande Klostergatan 2 kunde det konstateras att det fanns två murrester (kallade A3 och A4). Murresterna utgjordes av de nedersta delarna, det vill säga grundstenar samt ett första skikt kalkbruk, i vilket det ställvis fanns tegelstenar inmurade (se bilaga 4 & 5).

A3 utgjordes av en murrest orienterad i sydvästlig-nordöstlig riktning. Den framtagna muren var cirka 3,5 x 2,7 meter stor. Större stenar, cirka 0,30-0,90 meter stora utgjorde basen till muren. Stenarna bestod av natursten. Över stenarna fanns ett kalbrukslager samt inmurade tegelstenar. Kortändan hade ett tydligt avslut, vilket visar att det rör sig om en medvetet avslut på muren. Höjden på murens topp låg på +6,04 meter över havet.

A4 utgjordes av en murrest bestående av ett 1 x 2,6 meter stort hörn. I den framtagna marknivån skyntade naturstenar i murens botten som i sin tur täcktes av ett kalbrukslager samt inmurade tegelstenar. Förmodligen

Figur 5. Exempel på olika typer av profiltegel och taktegel som påträffades i schakt 2. Foto: Patrik Gustafsson 2004, Sörmlands museum.

Figur 6. Den påträffade muren A3 inom kvarteret Munken 7, Klostergatan 2. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson 2004, Sörmlands museum.

Figur 7. Den påträffade muren A4 inom kvarteret Munken 7, Klostergatan 2. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson 2004, Sörmlands museum.

har den samma riktning som A3. Förmodligen är även A4 avslutad åt öster. Höjden på murens topp låg på +6,39 meter över havet.

Den framrensade markytan låg på cirka +5,99 meter över havet. Jordmånen utgjordes här av silt och humös silt. Inga avsatta kulturlager eller golvytor påträffades.

Murarna har genom sitt utseende, karaktär och uppbyggnad kunnat dateras till medeltid och bör därmed tillhöra Kartusianerklostret i Mariefred. Dessa två murar kan höra i hop med varandra och öppningen dem emellan kan utgöra en portöppning till ett hus, en källare alternativt en ingång till själva klosterområdet.

Utvärdering

Genom den arkeologiska förundersökningen har utbredningen av fornlämningen Mariefred 17:1 konstaterats även i södra kyrkbacken. Hur många murar etc som finns kan inte sägas i dagsläget. Klosterområdets generella utbredning, beräknat utifrån de i dagsläget kända murarna, är cirka 120 x 150 meter stort (se bilaga 7).

Den arkeologiska förundersökningen visar att fornlämningarna i området utgörs av murar och syllstensrader, vilka kan tillföras det sedan tidigare kända klostret. Inga avsatta kulturlager eller golvytor påträffades. I schakt 2 påträffades relativt rikligt med tegel, både taktegel, profiltegel och murtegel vilket indikerar att klostret varit uppbyggt av just tegel. Det var just teglet från klostret som var attraktivt vid utbyggnaden av Gripsholm.

Lämningarna kan i ett generellt perspektiv tillföras det senmedeltida tidperioden, det vill säga klosterfasen. Mariefreds kyrkas jordkällare avviker dock något från den påträffade muren (A1), det vill säga de ligger inte i liv med varandra. Detta talar för att källaren eventuellt inte hör till klosterfasen, utan snarare till byggnationen av Mariefreds kyrka. Om en större yta hade öppnats hade denna fråga kanske kunnat besvaras.

Vid tidigare undersökningar har det konstaterats att det endast är den nedersta biten av murarna som återstår. I källaren till huset inom kvarteret Munken 2 finns murar bevarade till manshöjd och lite till. Dessa murar ingår dock i en befintlig byggnad.

Vad som kortfattat kan konstateras är att området erbjuder mycket intressanta möjligheter att studera klosterplanen till Sveriges enda kartusianerkloster. Tidigare undersökningar i kvarteret Källaren har visat att bättre bevaringsförhållanden återfinns i klostrets lägre liggande delar, i form av mer trä etc (Beronius-Jörpeland, L. 1993). Man kan tänka sig

att klosterlämningarna vid kyrkkullens östra sida mestadels utgörs av förrådsbodas och källare medan munkcellerna återfinns i områdets sydvästra delar. Området däremellan bör bland annat ha hyst klosterkyrkan.

Platsen kan ses som en viktig komponent när det gäller kunskapen om det senmedeltida Sverige och kloster i synnerhet.

Sammanfattning

Sektor arkeologi vid Sörmlands museum har under perioden 040427-040428 och 040519 efter beslut av länsstyrelsen i Södermanlands län utfört en arkeologisk förundersökning av fornlämning Mariefred 17:1 (tidigare RAÄ17), kvarteret Munken 3 & 7, Kärnbo socken, Mariefred, Strängnäs kommun i Södermanlands län. Undersökningen utfördes med anledning av en omgestaltning och tillgängliggörande av södra vapenhuset till Mariefreds kyrka. Undersökningsområdet utgjordes sammanlagt av en yta om cirka 50 m². Klosterlämningar i form av tre murar och en syllstensrad påträffades, fördelade på två schakt. Två befintliga källare dokumenterades, en med medeltida ursprung och en som möjligen kan vara av medeltida ursprung, men som troligen härrör från tiden för byggnationen av Mariefreds kyrka.

Referenser

Beronius Jörpeland, Lena. 1993. *Arkeologisk undersökning. Kartusianerklostret*. Kv. Källaren, Mariefred, Södermanland. RAÄ. UV Stockholm, Rapport 1993:53. Stockholm.

Clemedson, Carl-Johan. 1989. *Kartusianerklostret Mariefred vid Gripsholm*. Sörmländska handlingar nr 48. Nyköping.

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverigedata. Fastighetskartan med höjdkurvor*, Södermanlands län. Lantmäteriet, Gävle.

Gröna kartan (GSD). *Geografiska Sverigedata. Södermanlands län*. Lantmäteriet, Gävle.

Informationssystemet om fornminnen (FMIS). Kärnbo socken och Mariefred. Södermanlands län. Riksantikvarieämbetet. Datauttag 20050427.

Lindh, Maria. 1998. *Murar i Klostergatan. Arkeologisk förundersökning*. Södermanland, Mariefred., RAÄ. UV mitt, Rapport 1998:65. Stockholm.

Schnell, Ivar. 1970. *Mariefreds stad*. Södermanlands hembygdsförbunds sockenbeskrivning för hembygdsundervisning nr 24. Nyköping.

Westlund, Per-Olof. 1948. *Gripsholm under Vasatiden. En byggnadshistorisk undersökning*. Diss. Stockholms högskola. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2006:11

Södermanlands museums dnr: KUS03 260 & KUS04 180

Länsstyrelsens dnr: 431-3794-2000 & 431-4487-2004

Tid för undersökningen: 040427-040428 och 040519

Personal: Patrik Gustafsson & Björn Pettersson

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige

10H 4g. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10 000.

x6571673,51 y1580965,91 (SV)

Koordinatsystem: RT90 2,5 gon V.

Höjdsystem: RH70. Höjdfix på översta trappsteget på trappan till södra vapenhuset, belägen 10,00 meter över havet.

Undersökningssområde: Intensivt; 50 m².

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Fynd med nr 1-4 förvaras vid Sörmlands museum i väntan på fyndfördelning.

Bilagor

1. Anläggningsbeskrivningar

ANLÄGGNING 1, Mur

Storlek: minst 1,5x0,70 m

Djup: - m

Belägenhet: x6571675,35 y1580967,41 z6,24

Anläggningen utgjordes av synligt kalkbruk med inslag av tegelflis. Anläggningen togs inte fram i sin helhet. Muren vilade i sandig morän. Inga fynd påträffades.

ANLÄGGNING 37, Syllstensrad

Storlek: minst 1x0,30 m

Djup: 0,20 m

Belägenhet: x6571674,11 y1580966,61 z6,40-6,20

Anläggningen låg strax söder om A1 och bestod av en stenrad med fyra synliga stenar i rad (Ö-V). Stenarna var cirka 0,30 m stora och otuktade. Inga fynd påträffades

ANLÄGGNING 40, Mur

Storlek: minst 3,5 x 2,7 m

Djup: 0,40 m

Belägenhet: x6571679,75 y1580978,75 z2,93 & 3,04-2,99

Anläggningen utgjordes av synligt kalkbruk med inslag av tegelflis. I kalkbruket fanns tegelstenar inmurade. Kalkbruket var anlagt ovanpå obearbetad natursten, ca 0,30-0,50 meter stora, som utgjorde murens grund. Anläggningen togs inte fram i sin helhet. Muren vilade i silt och humös silt. Inga fynd påträffades.

ANLÄGGNING 42, Mur

Storlek: minst 1 x 2,6 m

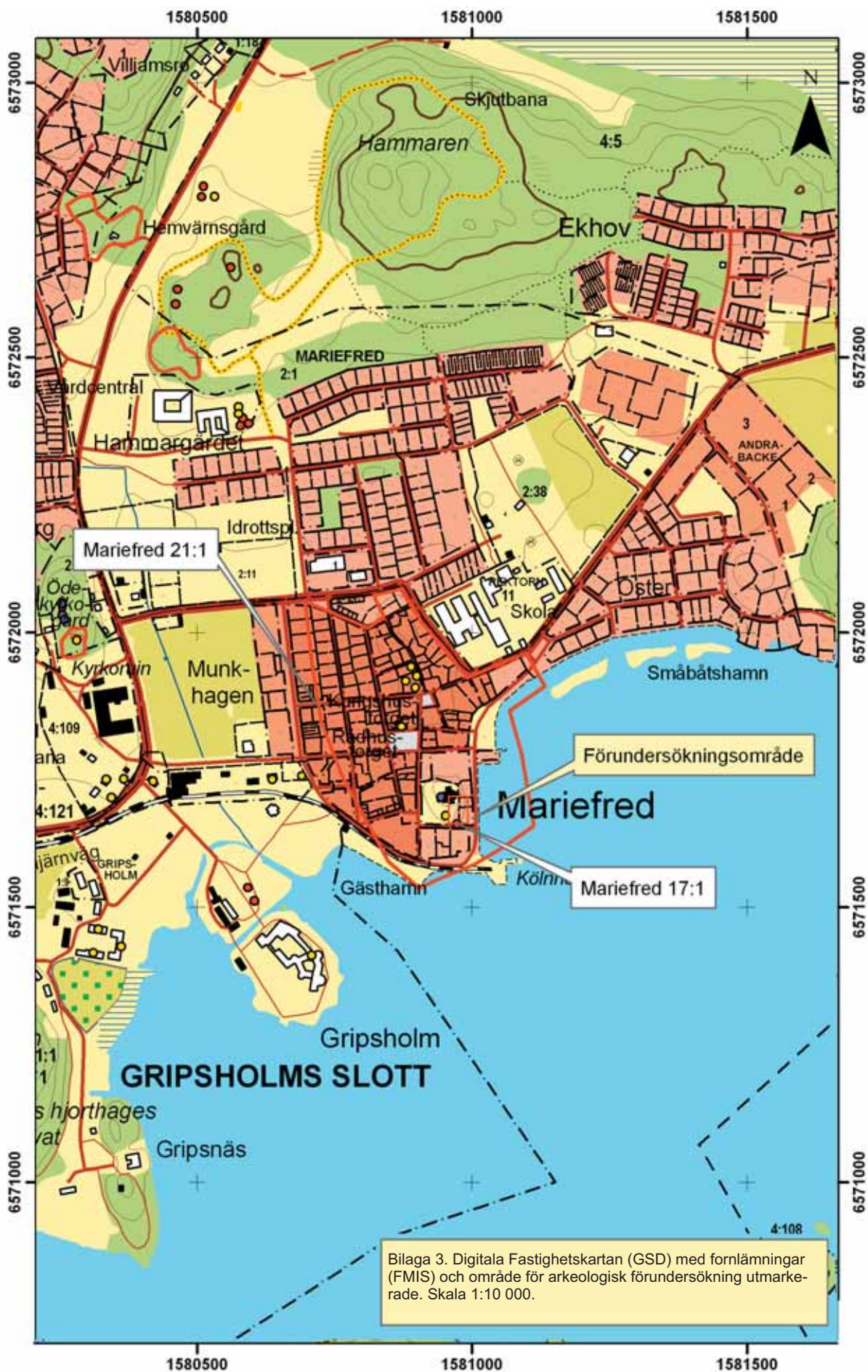
Djup: 0,40 m

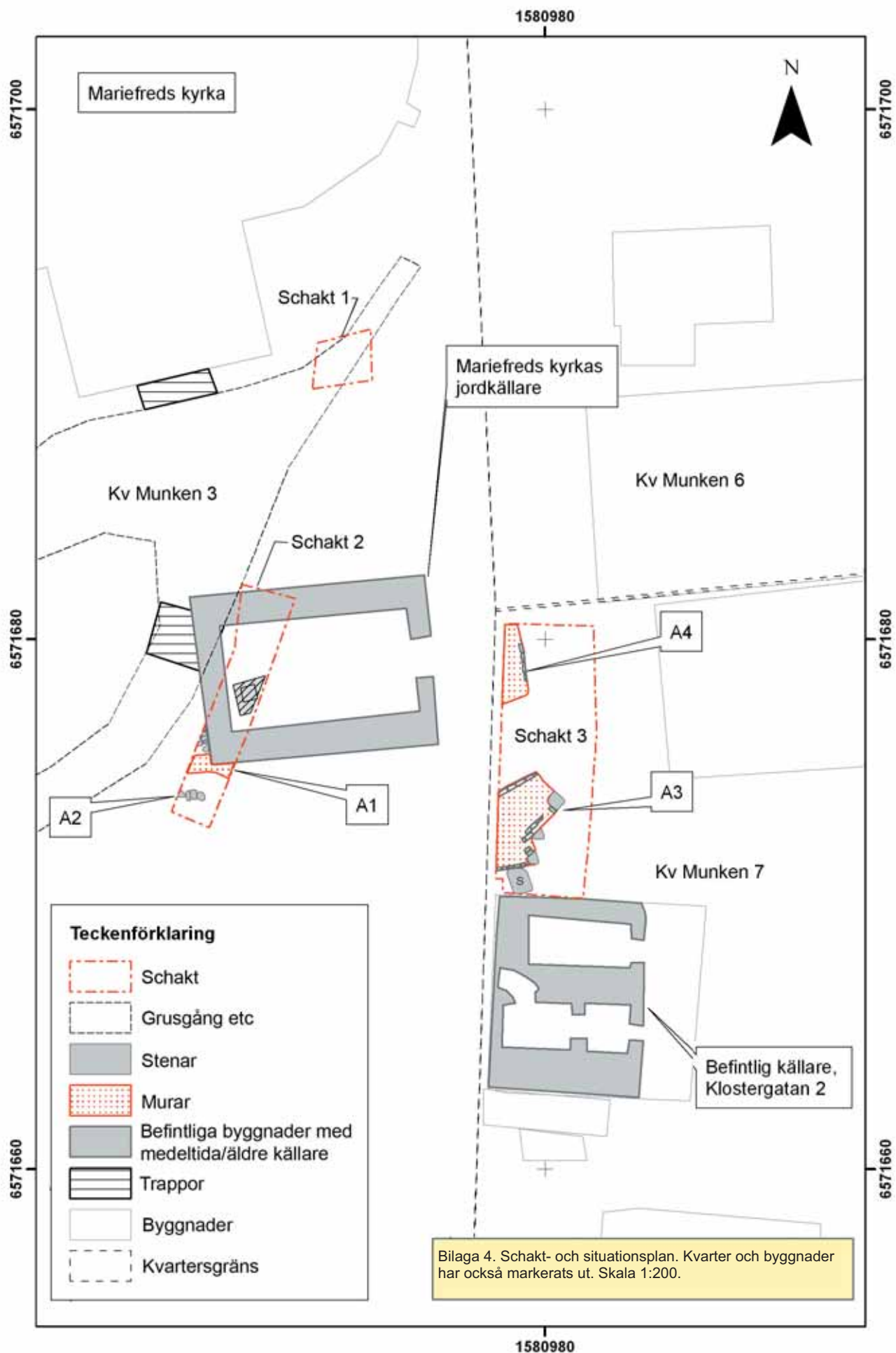
Belägenhet: x6571673,21 y1580979,05 z3,39-2,99

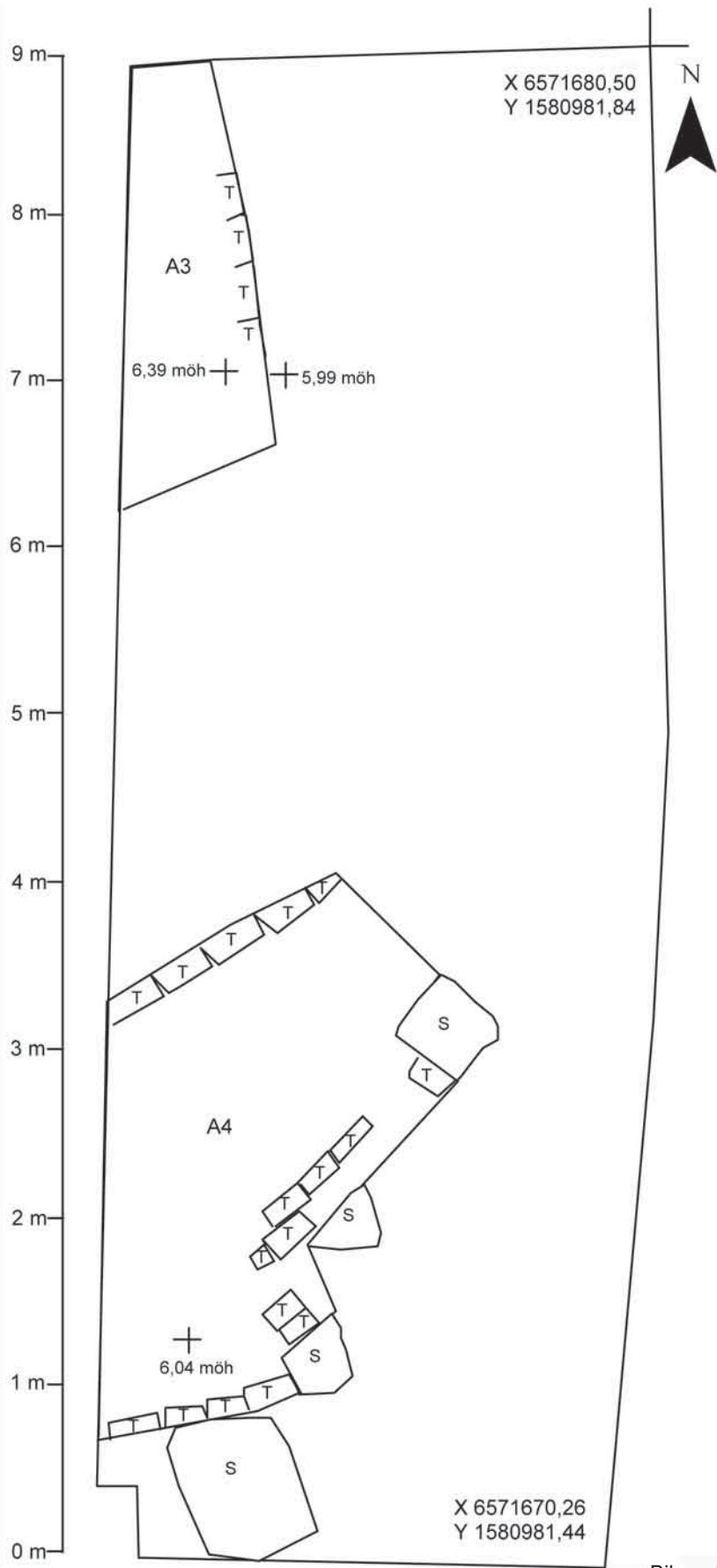
Anläggningen utgjordes av synligt kalkbruk med inslag av tegelflis. I kalkbruket fanns tegelstenar inmurade. Kalkbruket var anlagt ovanpå obearbetad natursten, ca 0,30-0,90 meter stora, som utgjorde murens grund. Anläggningen togs inte fram i sin helhet. Muren vilade i silt och humös silt. Inga fynd påträffades.

2 Fyndregister

Fnr:	Schakt.	Lager	Sakord	Antal	Material	Anmärkning	X	Y	Z
1	2	5	Profiltegel	4	Tegel		6571673,51	1580965,91	6,60
2	2	5	Taktegel	3	Tegel	Munktegel	6571673,51	1580965,91	6,60
3	2	3/7	Golvplatta	2	Kalksten		6571673,51	1580965,91	6,60
4	2	3/7	Handtag	2	Järn	Kisthandtag, 1700-tal	6571673,51	1580965,91	6,60

Bilaga 5. Plan över klostermurar (A3 & A4) inom Kv Munken 7, Klostergatan 2 i Mariefred. Skala 1:40.